

V I N T A G E

Gerhard Velburg (pseudonimul lui Bogislav Tilka, 1887–?), jurist de formație, a fost mobilizat ca rezervist încă de pe la începutul conflagrației mondiale, fiind încadrat în administrația de război atât în Germania, cât și pe întreaga perioadă petrecută în România, din decembrie 1916 până în iunie 1918.

Despre autor știm doar că după război a trăit la Jena și la Leipzig, fiind consilier guvernamental și apoi repetitor legal. Pe lângă acest jurnal (apărut în 1930 și semnat cu pseudonim), a mai publicat, sub numele real, câteva lucrări de specialitate în domeniul juridic (printre care *Wie studiere ich Rechtswissenschaft?*, 1920; *Das Recht der Ordnung der nationalen Arbeit*, 1934; *Prüfung und Ausbildung der Juristen im Reich*, 1935; *Die Besetzung Rumäniens im Weltkrieg: Eine staats-, verwaltungs- u. völkerrechtliche Studie*, 1939; *Die Rechtswahrerprüfung*, 1939). Nu cunoaștem data exactă a morții autorului.

GERHARD VELBURG
ÎN SPATELE FRONTULUI

MARELE RĂZBOI
AȘA CUM L-AM VĂZUT EU

DECEMBRIE 1916 – IUNIE 1918

ÎNSEMNĂRILE UNUI SOLDAT GERMAN
ÎN ROMÂNIA OCUPATĂ

Traducere din germană,
introducere și note de Ștefan Colceriu

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Editura Humanitas a făcut toate demersurile pentru identificarea moștenitorilor lui Gerhard Velburg (Bogislav Tilka) și se pune la dispoziția eventualilor deținători ai drepturilor de autor.

Fotografia de pe coperta 1 a fost recuperată și restaurată digital de Sorin Nica, administratorul paginii de Facebook *Photo Historia*, căruia îi mulțumim pentru că ne-a pus-o la dispoziție.

Redactor: Adina Săucan
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corectori: Cristina Jelescu, Cecilia Laslo
DTP: Radu Dobreci, Dan Dulgheru

Lucrare executată la Tipo Lidana – Suceava

Gerhard Velburg
Rumänische Etappe: Der Weltkrieg wie ich ihn sah

© HUMANITAS, 2018, pentru prezenta ediție

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Velburg, Gerhard

În spatele frontului: Marele Război, așa cum l-am văzut eu:
decembrie 1916 – iunie 1918: însemnările unui soldat german
în România ocupată / Gerhard Velburg; trad. din germană,
introd. și note de Ștefan Colceriu. – București: Humanitas, 2018
ISBN 978-973-50-6134-0

I. Colceriu, Ștefan (trad.; pref.; note)

94

821.112.2

Editura HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 021/311 23 30

Nota editurii

Gerhard Velburg (pseudonimul lui Bogislav Tilka) s-a născut în 12 august 1887, după cum reiese dintr-o notiță scrisă de mână aflată în catalogul regional special al Bibliotecii Municipale din Potsdam¹, datând din perioada interbelică. Mobilizat ca rezervist în administrația de război, își consemnează impresiile începând cu luna iulie 1914, la început sporadic, apoi în mod consecvent, odată cu sosirea în România (decembrie 1916). În iulie 1918 ajunge pe frontul de vest, moment în care, în urma unui ordin militar strict, toate jurnalele soldaților au fost trimise acasă. În acel punct se încheie și prezentele însemnări, pe care autorul se pare că nu a considerat necesar să le completeze în anul 1930, când a apărut prima și singura ediție a cărții sale.

În vol. XXV al *Revistei istorice*, din ianuarie–martie 1939, Nicolae Iorga a semnat o prezentare pe larg (pp. 34–44) a cărții lui Velburg, care se încheie astfel: „...la ocupanți, întâiu pasiune de distrugere, apoi lăcomia satisfacerii poftelor animalice. La ai noștri, afară de excepții în clasele de sus, creștină resignare, nesfârșită bunătate, și față de dușman. Avem, astfel, în această carte de absolută sinceritate o prețioasă mărturie, care ar trebui cunoscută și în cercuri mai largi.“ Editura Humanitas publică acum acest jurnal pentru prima dată în limba română.

Titlul cărții în germană este *Rumänische Etappe: Der Weltkrieg wie ich ihn sah* (*Etapa românească: Războiul Mondial, așa cum l-am văzut eu*). Titlul și subtitlul ediției românești au fost alese de editură. Pe parcursul editării, am marcat cu

---

1. <http://image.slb.potsdam.org/librarian/navigation/navigate.jsp?entryid=30515>, consultat la 25 aprilie 2018.

asterisc notele de subsol ale autorului și cu cifre pe cele ale traducătorului. Pentru ușurința lecturii, cuvintele, expresiile și versurile redade în limba română în original sunt semnalate ca atare în pagină, fiind încadrate de semnele < și >. Subtitlurile îi aparțin autorului. Toate însemnările sunt datate potrivit calendarului gregorian.

Editura mulțumește istoricului Daniel Cain pentru ajutorul acordat în lămurirea anumitor fapte relatate de autor.

A.S.

ÎN SPATELE FRONTULUI

MARELE RĂZBOI
AȘA CUM L-AM VĂZUT EU

DECEMBRIE 1916 – IUNIE 1918

*Pentru credincioasa mea Ilse,
cu toată dragostea*

Jena, 25 iulie 1914

SEMNE PREVESTITOARE — MOBILIZARE, NU RĂZBOI!

Ultimul dintre cei trei plopi ai păcii de la Johannistor¹, plantați în 1816, crapă și se prăbușește. Niște muncitori îndepărtează sfărâmăturile. Astă-seară la ora 6 ambasadorul Austriei părăsește Belgradul.

Când iubitul nostru dr. Weiss, care locuiește la noi, se întoarce de la clinica din Marienbad, îi înmânez o telegramă din partea autorităților chezaro-crăiești: „Urgent la încorporare.“ Totuși, vestea nu-i tulbură liniștea. „Ce-ți închipui? Țsta nu-i război, e numai o mobilizare.“ Ziare nu citește din principiu, în orice caz nu pe cele pe care alții le devorează. Habar nu are ce e în joc. O șterge foarte bine dispus cu următorul tren.

— Jena, 1 august 1914 —

STARE DE ASEDIU — ENTUZIASM

În bubuit de tobe și în sunet de trompete, însoțit de o trupă de soldați, adjutantul batalionului anunță în piața centrală a orașului starea de asediu. Răsună primele urale în rândul cetățenilor. Seara, când se află de mobilizare, un profesor universitar ține un discurs patriotic în piață. Bărbați în salopete răspund cu urale și cântă din toți bojocii. Patronii de cârciumi au câștigat serios azi. Majoritatea oamenilor își caută liniștea în alcool. Aburi grei de vin și bere învăluie piața. În cafeneaua din pasaj,

---

1. Dintre cei trei plopi ai păcii plantați în 1816 în Jena, pentru a marca încheierea războaielor napoleoniene, doar cel de la Johannistor (poarta Johannis) a rezistat aproape un secol. În noaptea de 23 iulie 1914, cea mai mare parte a copacului s-a prăbușit în grădina Poppe, iar restul a fost îndepărtat. În locul lui urma să fie plantat un stejar, dar planul nu a fost dus la îndeplinire din cauza începerii războiului.

un bărbat nu se ridică iute la intonarea imnului și este pe dată azvârlit afară. Pretutindeni entuziasm fără margini.

— Jena, 2 august 1914 —

PRIMELE LACRIMI DE RĂZBOI —
CUNUNII DE RĂZBOI

Prima zi de mobilizare. Primele lacrimi de război: o femeie plânge sfâșietor în gară, la despărțirea de bărbatul ei proaspăt încorporat. Străzile sunt supraaglomerate. Toată lumea dă buzna în redacțiile ziarelor și în piață ca să afle noutățile. Acolo, un japonez este ridicat pe umeri de studenți și purtat în triumf, pentru că Japonia a declarat război Rusiei. Ofițerii stării civile au de lucru: soldații fac coadă la serviciul de cununii de urgență.

— Jena, 7 august 1914 —

CUVÂNTAREA MARELUI DUCE¹

Batalionul din Jena nu s-a pus încă în mișcare. Ofițerii sunt mistuiți de durere. Se tem să nu ajungă prea târziu pe front. Războiul din 1866 s-a terminat într-o săptămână. Azi batalionul s-a aliniat la slujbă pe Rasenmühleninsel². Alteța sa regală Marele Duce de Saxa-Weimar e de față cu consoarta. După cuvântarea pastorului, le ține și el un discurs luptătorilor. Arătând cu o mână spre înălțimile din spatele dealului Landgrafen, unde s-a dat fatidica luptă de acum o sută și ceva de ani³, prințul a zis: „Aveți grijă să nu ni se mai întâmple ce ni s-a întâmplat acolo“.

— Jena, 1 septembrie 1914 —

ÎNROLAREA

Recrutarea rezerviștilor trebuia să înceapă pe la ora 6. Abia pe la 7 apar jandarmii care trebuie să păstreze ordinea. Vagmistrul de jandarmi ține un discurs apăsător. Pretinde ascultare absolu-

1. Wilhelm Ernst Karl Alexander Friedrich Heinrich Bernhard Albert Georg Hermann von Saxa-Weimar-Eisenach (1876–1923), ultimul mare duce al Saxoniei, titlu pe care îl pierde odată cu revoluția din noiembrie 1918 și proclamarea Republicii de la Weimar.

2. Parc din Jena, situat pe malul râului Saale.

3. Bătălia de la Jena-Auerstedt, din 14 octombrie 1806, dintre trupele lui Napoleon și cele ale Prusiei.

tă și liniște țiuitoare. Ca să mergi la closet ai nevoie, în prealabil, de permisiunea lui. „Pe cel care nu se supune ordinelor mele o să-l pedepesc strașnic pe loc.“ Până la 11 suntem ținuți închiși în teatru. Unui sculptor recrutarea nu i-ar fi fost tocmai pe plac: burți de bere, slănini, șorici, mușchi flaști, miopie de la vlădică la opincă. Sunt recrutat la infanterie.

— Jena, 9 septembrie 1914 —

SPIONITA — PRIMII PRIZONIERI FRANCEZI

Acum toată lumea descoperă spioni. După ce salut în Paradies¹ un domn cu aer balcanic, un cetățean se apropie de mine și îmi cere lămuriri despre naționalitatea respectivului; are aparențe de spion. Tăgăduiesc dând din mână și zic: „E un grec care a mai fost arestat azi de două ori.“ La poliție dau iama continuu tot felul de „mirositori“ de spioni. Apare un zidar și îmi jură că trebuie arestați doi englezi, care ar fi coborât din tren în Saalbahnhof² și s-ar fi îndreptat de acolo cu o hartă în mână spre Kernberg³. „Și după ce vă dați seama că sunt spioni englezi?“ „Păi poartă șepci de jocheu englezești.“ Spre liniștirea omului trimit doi oameni de ordine pe Kernberg; după îndelungi căutări, dau, într-adevăr, peste două persoane cu șepci de jocheu, care se dovedesc a fi turiști germani.

Sosesc primii răniți francezi. Îi vizitez în școala cea veche din spatele bisericii. Iese la iveală toată amărăciunea omenirii. Sunt mai ales tați de familie între 35 și 40 de ani, niște bărbați mărunți și slăbuți aflați într-o stare jalnică. Prin comparație, rezerviștii germani arată ca niște uriași plini de vlagă și voioși. Prizonierii mă salută ridicându-și chipiele. Nici unul nu este în uniforma de campanie, ci toți poartă pantaloni și chipie roșii și vestoane albastre, așa cum îi știm din '70⁴. Lasă o impresie de speriat. Fiecare om cu care vorbesc mă asigură, arătându-mi verigheta, că e înșurat și are copii. Mai târziu sunt aduși în

1. Parc din Jena, situat în apropiere de Rasenmühleninsel.

2. Gară din Jena, situată în partea de nord a orașului.

3. Înălțime care străjuiește Jena spre est.

4. Din timpul războiului franco-german din 1870–1871, soldat cu victoria alianței germane conduse de Prusia.

lazaret după cum urmează: cei care pot merge, încet în convoi, răniții ușor, stând în capul oaselor în automobile și în tramvaie, răniții grav, pe târgi. Un ziar scrie: „Atitudinea populației față de transportul prizonierilor francezi a fost demnă.“ Cum altfel putea să fie?

— Jena, 8 octombrie 1914 —

RĂNI DE RĂZBOI

Sosesc 270 de răniți grav germani și trei englezi. Sunt „descărcați“ ore în șir în gară. Bărbați, femei și copii se perindă în masă pe acolo ca să-i vadă. Mulți răniți și-au pierdut cunoștința, unii gem când sunt urcați în automobile. Un măturător de stradă exclamă de fiecare dată: „Ce jale, copii!“¹

— Jena, 17 decembrie 1914 —

TRAGEREA CLOPOTELOR ȘI ARBORAREA STEAGURILOR

Scoaterea steagurilor pe case și tragerea clopotelor de la biserică au fost acum reglementate. Unii locuitori considerau că se semnala câte o victorie, alții, dimpotrivă. De aceea se puneau steaguri numai într-o parte din oraș. Uneori chiar nu se trăgeau clopotele la toate bisericile. Faptul acesta isca supărări. Prin urmare, numai primarul general mai poate hotărî când să se tragă clopotele și când să se scoată steagurile. Dar această decizie lasă încă adeseori loc la supărări. Așa s-a ajuns de curând la un scandal monstru, pentru că primarul general nu a profitat de luarea orașului Łódź și a Belgradului, ca să dea ordinul de tragere a clopotelor și de arborare a steagurilor. Astăzi s-a obținut o mare victorie asupra rușilor, s-au luat sute de mii de prizonieri². Toate cârtelile că nu s-au mai arborat de mult drapelurile de victorie amuțesc. Oamenii lasă deoparte prânzul și

1. Urmează o pauză de cinci săptămâni în însemnările lui Gerhard Velburg, răstimp în care frontul se stabilizează la Ypres.

2. Ultima ofensivă lansată de trupele germane, în 1914, pe frontul de est s-a soldat, la începutul lunii decembrie, cu ocuparea importantului centru industrial Łódź. Această victorie a fost însoțită și de o ofensivă a trupelor austro-ungare, care au reușit, la jumătatea lunii decembrie, să oprească înaintarea trupelor rusești înspre Cracovia.

aleargă la redacțiile ziarelor, după care toată Jena iese în piața centrală, locul ei de întâlnire preferat, ca să vorbească despre eveniment și ca să se întărească în speranța că va fi pace de Crăciun.

— Jena, 22 martie 1915 —

CARTELE DE PÂINE

Acum pâinea se dă pe cartelă. Municipalitatea a convocat numeroși voluntari, care se ocupă cu distribuirea cartelelor. La toate punctele de distribuție, femeii și copii stau la cozi lungi ca să primească cartele roșii, albastre și verzi. Ai impresia că avem de-a face cu o formă de organizare străveche, atât de liniștit decurge astăzi prima distribuție, atât de firesc se desfășoară totul. Și totuși, n-a fost întotdeauna așa, adică să-ți iei mai întâi o cartelă și abia apoi să-ți procuri pâinea.

Populația are o atitudine binevoitoare față de raționalizarea oficială a pâinii și a făinii. Cetățeni care se simt răspunzători față de bunul mers al statului se prezintă din proprie inițiativă la primărie, ca să îndemne administrația locală la măsuri și mai drastice în privința distribuirii de pâine și făină.

Și în rândul autorităților domnește un entuziasm asemănător pentru această economie de război. Se lucrează cu o atenție uimitoare la dispoziții, înștiințări, hotărâri, totul este reglementat în detaliu. Pe măsură ce trece timpul se fac tot mai mari distincții între categorii: se depun eforturi ca fiecare să primească ce i se cuvine, mai ales cei bolnavi, cei care muncesc din greu și „din foarte greu“ – se inventează sintagme noi –, sugarii și gravidele, bătrânii. Eu însumi scriu un comentariu la chestiunea raționalizării pâinii care apare în mai multe episoade în toate cele trei ziare locale.

— Jena, 3 mai 1915 —

URMĂRI ALE RĂZBOIULUI

„E abia a doua oară când se trag clopotele de victorie anul acesta.“ Asta aud eu pe stradă de la un cetățean bine hrănit. Da, cu siguranță, s-ar fi putut trage clopotele mai des. Și ultima oară a fost cam de multșor. Entuziasmul sincer de la început a dispărut: moara războiului macină încet. O altă vorbă prinsă

pe stradă se adaugă în chip straniu celei dintâi. Vine din gura unui soldat tânăr care s-a întâlnit întâmplător cu un camarad îmbrăcat tot în uniformă de campanie și căruia îi spune la despărțire: „La revedere... în groapa comună!“

Chiar și populației civile i-a scăzut entuziasmul față de măsurile economice cu care se confruntă. Vedem la primărie șuvoaie de lacrimi la cei care nu se ajung cu rațiile de pâine. În cârciumi se înjură zdravăn măsurile oficiale de raționalizare. Încălcări ale prevederilor răzbat tot mai mult în reclamații. Iubiții vecini se arată reciproc cu degetul: depășire a prețului maxim la produse, hrănire a câinelui cu pâine, încălcare a poziției de a nu găti prăjituri și găluște de Turingia, vânzare de pâine fără cartelă și așa mai departe, un șir infinit de aver-tismente și amenințări, care îl asaltează pe individ oră de oră. Este, într-adevăr, incontestabil ce a zis doctorul nostru psihiatru Binswanger¹ într-o cuvântare înaintea mulțimii: războiul nu-i face pe oameni mai buni, mai altruști, mai binevoitori, nu-i ridică, așa cum credeam până de curând, ci devin mai ner-voși, mai egoiști, mai irascibili și mai prost dispuși, într-un cuvânt mai răi. Că așa stau lucrurile o putem constata chiar aici, în inima Germaniei, unde suntem la egală distanță de orice linie a frontului. „Omul este rău de mic.“ Să dea Domnul ca afară să fie altfel!

— Jena, 20 noiembrie 1915 —

EPIDEMIE DE TIFOS

Am încasat și eu prima pleasnă de război: două luni m-a chinuit tifosul. Soldații contagioși sunt duși la Spitalul Universitar. Izvoarele de pe pajiștile montane au fost contaminate de purtători ai bacilului. Numai așa se explică de ce, în câteva zile, unu la sută din populația din Jena s-a molipsit, mai ales femei și tineri. Rata de mortalitate a fost considerabilă. Atât de mulți oameni din salonul meu au fost duși la morgă! Astăzi sunt

1. Otto Binswanger (1852–1929), psihiatru elvețian, șef, în acea perioadă, al Departamentului de Psihiatrie al Universității din Jena. (A descris pentru prima dată, în 1894, maladia cerebrală care îi poartă numele.)

externat. Birja care mă duce acasă costă cu 55 de pfunzi mai puțin decât ambulanța care m-a adus la clinică. Frizerul meu mă întâmpină cu următoarele cuvinte: „Să trăiți, că v-ați sculat din morți! Dar ce-ați mai slăbit! Acum o să aveți nevoie de multă carne și unt ca să arătați ca înainte.“ Mi-aduc aminte de o rugăciune veche, pe care bunica o rostea în fiecare seară: „Doamne Dumnezeule, păzește-ne de război, de molimă și de foamete!“ În copilărie nu-mi puteam defel închipui aceste flageluri ale omenirii, în tinerețe izbucnirea lor mi se părea imposibilă, acum însă, la maturitate, m-am trezit chiar în mijlocul lor.

— Jena, 19 aprilie 1916 —

UN BLASFEMATOR

Evenimentele mari afectează toate domeniile vieții. De bună seamă e explicabil că războiul a extins în mod dramatic aria de exercitare a dreptului penal și că au fost instituite nenumărate tipuri de pedepse pentru încălcarea măsurilor economice. Imprevizibil însă a fost, pentru cei care nu au mai trecut prin război, faptul că acesta urma să zguduie fundamentele culturii și chiar ale religiei noastre. Specialiștii în drept penal sunt uimiți să constate că, în ultima vreme, s-au înmulțit denunțurile de blasfemie care sunt cu totul sporadice în vremuri de pace. Astăzi trebuie din nou să interoghez pe cineva pe aceste considerente. În cursul unei discuții despre război pe-trecute în tren, între Roda și Jena, omul meu – muncitor la firma Zeiss – a susținut că războiul ar fi trebuit să se termine de mult dacă ar fi existat Dumnezeu. Un plutonier care călătorește cu același tren a luat această remarcă ca pe o lezare a simțămintelor sale religioase, l-a arestat pe împrecinat la sosirea trenului la Jena și l-a dat pe mâna poliției. L-am tratat cu clemență și sper că tot așa face și curtea, pentru că cine ar îndrăzni să spună că deține adevărul despre Dumnezeu?!

— Jena, 1 august 1916 —

OFICIUL DE RĂZBOI PENTRU HAINE — CUPOANE PENTRU CHILOȚI DE BAIE ȘI *DESSOUS-URI*

Cu cartelele pentru toate articolele de uz curent, precum carnea, săpunul, gazul lampant, ca să nu mai zic de pâine și de făină,

ne-am obișnuit deja de mult. De astăzi se dau și cupoane pentru textile, țesături și tricotaje, adică pentru articole care, deși nu sunt de uz imediat, pot fi folosite și pe perioade mai lungi. Am organizat în acest scop un nou birou orășenesc. Se numește „Oficiul de război pentru haine“. Am pus să se instaleze uși batante, am făcut rost de mai multe mese și scaune, am angajat mai multe doamne la ghișee, am inscripționat firma, am scris înștiințări și articole cu lămuriri în ziare. Ți se face părul măciucă numai gândindu-te la banii pe care îi înghit toate măsurile astea de război, la enervarea deopotrivă a funcționarilor implicați și a publicului larg, la timpul pierdut. Îmi rezerv mie, personal, luarea deciziilor în primele cazuri. La început ajutoarele mele stau și observă; vreau să analizez cum funcționează de sus până jos noua întreprindere, ca să pot da ulterior indicații. S-o mai fi preocupat în vreun timp și în vreun loc de pe această planetă un legiuitor cu atâta osârdie de chestiunile private ale cetățenilor? O mai fi pretins vreodată statul ca autoritățile sale să-și dea acordul scris pentru ca un individ să-și poată cumpăra o cămașă nouă? Nu ne găsim astăzi într-un moment de cotitură istoric pentru dreptul administrativ? Probabil că peste multă vreme se va găsi un profesor care va prezenta în opera sa științifică ziua de astăzi ca pe un început al unei noi epoci în dreptul administrativ, o epocă în care statul se preocupă de cel mai mic amănunt al vieții private a cetățenilor săi. La ora 8 am deschis Oficiul de război pentru haine și îi așteptăm pe solicitanți. Ordinul stipulează că trebuie să dovedim necesitatea unor noi achiziții. Așadar, trebuie să-i întrebăm pe solicitanți ce haine au în dulap și să dovedim că noile achiziții le sunt cu adevărat necesare înainte să emitem cuponul. Poate că celelalte servicii publice din Germania își vor deschide astăzi porțile numai la ora 9, în așa fel încât primul act al acestei activități să fie memorabil.

Nu ne rămâne prea mult timp să continuăm cu visătoria asta. Ușa se deschide sfios și intră doi băieței de zece ani, fiecare cu o batistă într-o mână și în cealaltă cu niște mărunt. „Vrem să ne cumpărăm chiloți de baie, și la Behrendts ne-au zis că trebuie să mergem întâi la poliție ca să primim o cartelă.“ Clipa cea mare a sosit! Fiecare băiețel primește de la mine un

cupon, semnat și ștampilat. E superfluu să mai întreb dacă chiar au nevoie de chiloți de baie. Cazul arată cât de temători și câte scrupule își fac vânzătorii. La rândul nostru urmăm întocmai litera legii și așezăm în capul cartotecii două bilete cu numele taților băieților și cu consemnarea chiloților de baie.

Următorul caz nu e la fel de pașnic. O tânără vrea un cupon pentru o duzină de *dessous*-uri. Când o chestionez, îmi spune că mai are o duzină. Îi propun să se mulțumească cu o jumătate de duzină. Ei, și ce rău nimeresc! Dama devine obraznică, începe să înjure și mă amenință, pentru că rămân neînduplecat, cu o plângere la guvern.

Apoi vine un profesor, care vrea să cumpere și el două costume. Îi dau aprobare pentru unul pe loc și pentru altul peste o jumătate de an. Mă amenință imediat cu o plângere la cancelar. Apoi pleacă înfuriat din birou, refuzând ambele cupoane. Și ziua continuă în aceeași notă. Foarte puțini sunt înțelegători. Funcționarul trebuie să poarte zilnic un mic război. Pe de o parte trebuie să respecte legea, pe de alta să țină seama de nervozitatea și de greutățile populației. Și așa, purtați pe valurile uriașe ale întâmplării, nervii ajung să-i explodeze. Ce va fi însă dacă va fi reglementat încă și mai oficial și comerțul cu pantofi sau alteceva?

Oamenii par să creadă deja că așa se va și întâmpla. Un soldat mai în vârstă intră în birou și zice: „Sunt în permisie de pe front, fiindcă a născut nevastă-mea. Copilul are nevoie de o suzetă. Farmacistul nu vrea să mi-l dea fără cupon. Așa că m-a trimis aici.“ Îl lămuresc că suzeta se poate vinde și fără cupon. La care el îmi răspunde că face totul bucațele dacă nu-i dau cupon, fiindcă n-are chef să fie luat de prost: doar stau de vorbă cu un soldat venit de pe front. Nu răspund mitocănește la mitocănie, ci îi dau un telefon farmacistului ca să-i zic că poate, pe răspunderea mea, să vândă suzete fără permisiune de sus.

— Jena, 2 octombrie 1916 —

ÎN UNIFORMĂ DE CAMUFLAJ

„Viață de soldat, hei! Carevasăzică veselie“ De astăzi sunt soldat. Am nevoie de veselie. Cei doi ani grei de muncă în administrația de război m-au istovit. Ieri ajunsesem aproape la